

A végzet bábjátékosai között

Legalább 83 éve a legizgalmasabb a világon Magyarországon élni. Aki magyarnak született, bevallja vagy sem, hiába ábrándozik békés polgári nyugalomról – ami a nemzettesten belül egy-két embernek esetleg ideig-óráig megadatik, de a közösség egésze számára (meglehet, nemcsak nyolc évtized eltelte óta, de minimum ennyi ideje) az izgalom- és a kalandmentes élet elérhetetlen vágyalom, semmibe foszló ködkép, üres és reménytelen képzelgés.

Mondjuk ki végre: az örökös veszélyeztettség ténye a magyarságban nem alakította ki a szükséges védekező ösztönöket. A szívós életerő, a szinte emberfölötti életképesség, hangozzék bármiféle szentségtörésnek, nem elégséges. A tetszetős önvigasztalás kulcsmondata – „a legnagyobb dolog, hogy megmaradtunk” – az önszugesztio, az önbecsapás ámitó mételye, hamis szirénhang, rekedtségbe fúló fütty, hogy ne rettegjünk a sötétben.

Nézzünk körül az elszakított területeken: Trianon évében Erdélyben legalább kétmillió magyar él – ma másfél millió sincs. A Felvidéken és Kárpátalján együttesen egymillió volt ez a szám – ma hétszáz ezer sincs. A legiszonyatosabbat, a félmillióról 300 ezer alá csökkent délvidéki adatsort itt talán nem is kéne említeni. És gyúrjuk össze így, mindennek tudatában mindazt, ami úgylis örökre összetartozik: az egyetemes 15 milliós magyarság is mítosz immár – Für Lajos nemrégiben bebizonyította, hogy a földgolyón összesen talán már 13 millió magyar sem él.

Egyik legnagyobb élő költőnk, Buda Ferenc mondta e sorok írójának három évvel ezelőtt: az embert megtalálja a sorsa. Ez a döbbenetes mondat furcsa módon azóta sem a reménytelenséget erősíti bennem, hanem éppen ellenkezőleg, olyasféle nyugalmat ad, mint amit nagyon öreg, sokat próbált harcosok érezhetnek, amikor a következő, sokadik megpróbáltatás körvonalazódni kezd előttük. Amikor az elszántság, a lassú acélozódás egyféle kellemes izgalommal teli várakozással elegyedik: no jöjjön hát, nosza, nézzünk

szembe egymással férfi módra. Még mindig ez a legjobb, amit tehetünk.

A magyarok egyik legnagyobb gondolkodója, Németh László 60 évvel ezelőtt, elhíresült második szárszói beszédében így fogalmazott: „Aki a magyarság újkori történetét megírja, arra kell felelnie, hogy sülyedt „bennszülötté” ez a nagy középkori nemzet tulajdon országában... Állami életét idegenek vezetik, ha vannak is véréből való nagyjai, azok csak maharadzsák, gazdaságilag kizsákmányolják, idegen civilizációk selejtje ellen nincs védelme, erkölcsében és testében nyomorodóban van.” Németh László ezt is hozzáteszi: „Senki sem mondhatja, hogy a magyarság rest volt megváltani magát. Inkább egy különös fajta végzet függött fölötte, amely sosem engedte, hogy amit a maga javára elkezdett, befejezze.”

A felvidéki magyarság egyik elfeledett és máig kellőképpen újra fel nem fedezett kiválósága, Peéry Rezső majdnem Németh Lászlóval egy időben írta: „A embernek végül is szembe kell nézni sorsával. Aki most magyar a Kárpát-medencében, tudomásul kell vennie, hogy az életkörnyezet és hatalmi keret, melyben él, törvényében, alkotmányában és elvében az itt honos magyarságot nem cselekedetei, eszméi és szándékai szerint méri le és értékeli, hanem a vele való bánásmódot a rajta kívül álló erőtevényezőktől teszi függővé.”

Egy rajtunk kívül álló, reánk vetülő végzet tehát egyfelől, kiszabott sorsunk alatt rogyadozva pedig mi, ha úgy tetszik, a nemzet másfelől. Kell ennél izgalmasabb – halálosan izgalmas – alaphelyzet, kiinduló- és végpont, akár még olyan személyiségnek is, akitől a legtávolabb áll akár egy cseppnyi kalandorvér is?

A 2003 szeptemberében megtartott 51. Kanizsai Írótabor központi témájához – **Nyelvünk, irodalmunk és nemzeti kultúránk esélyei** elnevezésű tanácskozáshoz – kiválóan illett a felcímjavaslat: **Szorításban. Ez a legmagyarabb permanens állapotathározó. Akár ama nevezetes egykori herderi jóslatra gondolunk, akár napjaink törökvészére, az úgynevezett**

globalizációra. A forma új, a tartalom a régi. Örök-egy, változatlan. Minden, ami a magyarság kultúrája, irodalma, nyelve ellen tör, tematikai változatosságában Németh László vagy Peéry Rezső igazságait mondja csak ki újra és újra. A végzet bábjátékosai ülhetnek Sztambulban vagy New Yorkban, hívhatják őket Szolimánnak vagy Bronfmannak – eredendően izgalmas életünk meghatározói. És döntően ők.

Esélyeink pedig mindennek tükrében, hangozzék akármilyen meghökkentően, olyanok, amilyenekké tesszük őket. Egymillióból hétszázezerre vagy félmillióból háromszázezerre apadva, vagy tizenkét éves fiúk mesebeli hősiességéből világtörténelmet alakítva. **Mi, magyarok vagyunk igazán különös anyagból gyúrva, nem a kommunisták: csak igazán nagy tétekben szeretünk játszani, a legeslegizgalmasabb játszmákat, ahol a végzet a krupié és a tét: minimum az életünk, a sorsunk, a Kárpát-medencei létezésünk. Mindenki tett, uraim?**

Az igazán izgalmas kérdésekre adandó válaszok tulajdonképpen szinte ijesztően egyszerűek. A jelen és a közelmúlt számos magyar története ezt épp-úgy példázza, mint megannyi más tanulság. **A magyar szellem mindig végveszélynek tartott helyzetekben lépett elő a sötét rengetegből, szerényen és magabiztosan mosolyogva.** Kibomlottak a nagyságos fejedelem zászlói, mert felfakadtak a nemes magyar nemzet sebei. Egy huszonhat éves fiatalember úgy érezte a forradalmat, mint kutya az esőt. És Szeged és Hódmezővásárhely között, a Tisza partján egy öreg halász úgy borul egy Kossuth Lajos nevű ember elé, ahogyan valaha valamelyik apostol tehette a Megváltó előtt. Nyolc-tíz év alatt sohasem tapasztalt vérfürdő és legbarbárabb elnyomás... - és három nap alatt egyedül az Üllői út és a Nagykörút sarkán 62 rommá lőtt orosz harckocsit számol össze a precíz külföldi tudósító.

Mindeközben írt egy Petőfi, egy Arany, egy Madách, egy Móricz, egy Tamási, egy Márai vezetéknevű magyar ember és még vagy hat tucatnyian. Egyfolytában, egymást váltva, egymást követve, nyugodtan, szinte hétköznapi megszokottsággal. Ennyit az első esélyről.

A magyar kultúra mindig népi eredetű és ihletésű kultúra volt, legkitűnőbb alkotóink valamennyien kiváló amatőr néprajzosok is lehetnének. Lehetett gúnyolódni a Röpülj páván és a bő gatyán, Aranyék vagy Illyésék „népiességén”, hejretyutyutyuzni Rózsa Sándoron és a magyar hegedűk szaván – a magyar nyelvjárások, népviseletek, táncok és dalok túléltek a lipótvárosi raccsolók és a belvárosi örök nyeglék próbálkozásait, különben most nem emlegethetnénk őket. Pogány táltosaink alighanem a világ legkitartóbb őrszemei. Nem lehet nem észrevenni őket. Ezt teszi az ellenség is. Ennyit a második esélyről.

Amennyire igaz a mondás, hogy Isten nagy-szerűsége minden ember belsejében rejtekezik: megvan az összes többi esély is. Nemcsak fölfelé kell építkeznünk, ahogyan Jókai még a 19. század végén javasolta – befelé is. Vagy talán – arra leginkább. Látszólag ez a legnehezebb, valójában a legkönnyebb. Kiben népballadák, kiben hősköltemények, kiben lélektani nagyregény-folyamok rejtőznek. Felfedezésük nem hazardírozó bábjátékosokon múlik. Ebben ők csak statiszták.

Szép lassan el lehet indulni. 2002 áprilisában másfél millió magyar ember minden magyarok parlamentje előtt, arról a bizonyos Kossuth Lajosról elnevezett téren és környékén a léleekben jelen lévő több millióval együtt tett egy, egyetlenegy lépést. A bábosok azóta elszántan és ijedten figyelnek. Sok mindent tudnak. Egy valamit nem. Hogy tárogató szól bennünk.